

İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Tümce Yönteminin Kullanılmasıyla İlgili Psikolojik Etkenler

Cavit BİNBAŞIOĞLU

İlk okuma ve yazma öğretiminde «tümce» ya da «çözümleme» yöntemi kullanmanın başlıca iki nedeni vardır : (1) Kişinin bir nesne ya da şekilli algılama biçiminin «toptan ve genel» bir nitelikte oluşu, (2) Okuma sırasında göz hareketlerinde görülen değişmelerin niteliği. Bunlardan birincisine psikolojik etken, ikincisine de fizyolojik etken diyebiliriz. Bu yazıda psikolojik etkeni açıklamaya çalışacağız.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde İsviçre'de Clapared ve J. Piaget gibi psikologlar, kişinin, özellikle de çocuğun, çevresindeki nesne ve olguları kavrayış biçiminin toptan ve genel bir nitelik taşıdığını ortaya koydular. Bu, çocuk zihninin, henüz çözümleme ve bireşim yapma yeteneğinden yoksun oluşunun ve yeteri kadar yaşantı kazanarak, nesnel düşünceye ulaşmamasının bir sonucu idi. Buna göre, 6-7 yaşlarındaki bir çocuk, çevresindeki nesne ve olayları, tabii, bu arada şekilleri de birkaç «sivri» ya da «belirgin» özelliklerine bakarak, aralarındaki diğer ilişkileri dikkate almaksızın, bir «bütün» halinde «toptan» algılar. Buna, bizde de zaman zaman kullanılan «global» ve «senkretik» algılar da denir. Toptan algılamayı daha iyi tanıyabilmemiz için, önce, algılamanın ne demek olduğuna kısa değinelim.

Önce, algılama işinin bir «tanıma», bir «bilme» ya da «anlama», «kavrama» işi olduğunu söyleyelim. Buna göre, bir şeyin algılanması, onun tanınması, bilinmesi, kavranması; bir anlamda, öğrenilmesi sürecidir. Kişi, ilk kez gördüğü bir şeyi, ikinci kez gördüğünde tanırsa, onun algısını almış demektir; tanıyamaz ise, o henüz algılanmamıştır. Algının ilk ölçütü budur. Bu olmamış ise, izlenim, psikolojik bir süreç olarak duyumdan öte geçmemiş demektir. Algının olabilmesi için, çeşitli duyu organlarından gelen duyumların zihinde bir araya gelerek, bireşim (sentez) yoluyla bir bilgi ya da düşünce niteliğinde bir «sonuca» varılması gerekir. Bu, bir tam algıdır. Anlaşılmış olacağı üzere, algı, kişinin, çevresine karşı yaptığı bir tepki türüdür. Bunun nasıl oluştuğu psikologların araştırma konuları olmuştur. Çocukta görülen toptan (senkretik) algı, tam algı değildir; eğitim yoluyla tam algı haline gelecektir.)

Yapılan incelemeler, bir nesne, olgu ve şekil, ne kadar «belirli» ve «sivri» özellikleri içerirse, onun algılanması yahut kavranması o kadar kolay olur. Örneğin, «OKUL» sözcüğüne nazaran, «Okul» sözcüğü daha kolay algılanır. Çünkü, birincinin biteviyeliğine karşın, ikincisinde farklılıklar vardır. Yine, «Bugün» sözcüğü de, «BUGÜN» sözcüğüne göre, daha kolay algılanır. Görüldüğü üzere, küçük harflerle yazılan sözcüklerdeki farklılıklar, büyük harflerle yazılanlardan daha çoktur. Bu da ilk okuma ve yazma öğretiminde küçük temel harfi kullanmanın, büyük temel harfi kullanmaktan daha kolay algılandığını yahut öğrenildiğini gösterir. (İlk okuma-yazma öğretiminde büyük harfler yerine, karma harfler kullanılmasının nedeni de budur). Tümce içinde, yukarıya ve aşağıya uzanan harfler, bir farklılık meydana getirirler ve öğrenilmeye elverişli bir durum oluştururlar. Çocuğun farklılıklarla birlikte «bütün»ü algılaması, yani belirli harfler yerine, «bütün»e tepki yapması, nesne ve olguları kavramada olduğu kadar, bir dize üzerinde tümcelerin kavranmasının, sözcüklerin ve harflerin kavranmasından daha kolay olduğunu gösteriyor. Bu nedenle, psikolojik olarak, çocuğun «A» harfine yaptığı tepki ile «Bugün okul açıldı.» tümcesine yaptığı tepki arasında fark yoktur. Kişi, bir bakışta bunlara kendi anlamlarını verir. Tıpkı, ayrıntılı olarak yapılmayan bir insan başını gören bir çocuğun, göz, kulak vb. belirli özelliklerine bakarak, hemen «insan başı» demesi gibi. Yine bunun gibi, sadece ayak ve ibikleri görülen bir resme bakınca, hemen «horoz» demesi de aynı «toptan algılama» görüşüne sahip olduğunun bir belirtisidir. Çözümleme ve bireşim yapma yeteneği gelişmemiş olduğu için, özellikle çocuklar, bu konuda olağanüstü bir yetenek sahibidirler. Yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan Gestalt Psikolojisinin de hareket noktası budur. Çocuğun şekille ilgili tepkileri böyle «bütün» ya da, «toptan» olduğu gibi, nesne ve olguların özüne ilişkin tepkileri de böyledir. Bu nedenle, Hayat Bilgisi derslerinde konular da seçilirken, konular birer «ünite» şekline sokulur.

Bu görüş, her ne kadar 20. yüzyılın eseri ise de kökleri, tâ Aristoteles'in şekil kavramına ve Kant'ın istendik kategorilerin algılanması görüşü ile de ilgilidir.

Durum böyle olunca, biz, ilk okuma ve yazma öğretiminde «A» ve «B» öğretmekle mi vakit geçirelim, yoksa çocuğun karşısına «anamlı tümce-lerle» mi çıkalım? Çocuk, «Bugün okul açıldı» tümcesinde yer alan sözcüklerin tek tek ve tümce olarak hepsinin anlamını bilmezse onun şekli demek olan yazıya da bir anlam veremez. Üzerinde alıştırmayı yapmamışsa da yazamaz. Önemli olan, tümcede yer alan sözcüklerin ve tümcenin anlamının öğrenciler tarafından kavranmasıdır. Bunun için öğrenilecek tümce ile ilgili bol konuşma ve gerekiyorsa, uygulama yaptırdıktan sonra, bir fırsat kollanarak, tümce ortaya atılır. Adeta, öğretim sırasında yeni bir şey keş-

fetmiş gibi bir heyecanla. Bu sırada, tümceyi oluşturan sözcüklerin her birinin hangi anlama geldiğini öğretmek demek değildir. Başlangıçta çocuğun, tümcenin ne anlama geldiğini bilmesi yeterlidir.

Haftada ne kadar tümce öğreteceğiz? Bunun için önceden bir şey söylemek doğru değildir. Bununla birlikte —başlangıç alıştırımlarından sonra— başlangıçta haftada 2-3 tümce, sonraları her gün birer tümce öğretilmesi yeter. Bunu, daha çok, öğrencilerin durumu belirler.

Bu yazıda ilk okuma ve yazma öğretiminde tümce yöntemini kullanmanın psikolojik yönüne değindik. Bir de fizyolojik yönü var ki, onu da ayrı bir yazıda inceleyeceğiz.

(Gazde Eğitim, Kasım 1988,
Yıl: 13, Sayı: 138, S. 17-19)

İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Tümce Yönteminin Kullanılmasıyla İlgili Psikolojik Etkenler

Cavit BİNBAŞIOĞLU

İlk okuma ve yazma öğretiminde «tümce» ya da «çözümleme» yöntemi kullanmanın başlıca iki nedeni vardır : (1) Kişinin bir nesne ya da şekli algılama biçiminin «toptan ve genel» bir nitelikte oluşu, (2) Okuma sırasında göz hareketlerinde görülen değişmelerin niteliği. Bunlardan birincisine psikolojik etken, ikincisine de fizyolojik etken diyebiliriz. Bu yazıda psikolojik etkeni açıklamaya çalışacağız.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde İsviçre'de Clapared ve J. Piaget gibi psikologlar, kişinin, özellikle de çocuğun, çevresindeki nesne ve olguları kavrayış biçiminin toptan ve genel bir nitelik taşıdığını ortaya koydular. Bu, çocuk zihninin, henüz çözümleme ve bireşim yapma yeteneğinden yoksun oluşunun ve yeteri kadar yaşantı kazanarak, nesnel düşünceye ulaşmamasının bir sonucu idi. Buna göre, 6-7 yaşlarındaki bir çocuk, çevresindeki nesne ve olayları, tabii, bu arada şekilleri de birkaç «sivri» ya da «belirgin» özelliklerine bakarak, aralarındaki diğer ilişkileri dikkate almaksızın, bir «bütün» halinde «toptan» algılar. Buna, bizde de zaman zaman kullanılan «global» ve «senkretik» algılar da denir. Toptan algılamayı daha iyi tanıyabilmemiz için, önce, algılamamanın ne demek olduğuna kısa değinelim.

Önce, algılama işinin bir «tanıma», bir «bilme» ya da «anlama», «kavrama» işi olduğunu söyleyelim. Buna göre, bir şeyin algılanması, onun tanınması, bilinmesi, kavranması; bir anlamda, öğrenilmesi sürecidir. Kişi, ilk kez gördüğü bir şeyi, ikinci kez gördüğünde tanırsa, onun algısını almış demektir; tanıyamaz ise, o henüz algılanmamıştır. Algının ilk ölçütü budur. Bu olmamış ise, izlenim, psikolojik bir süreç olarak duyumdan öte geçmemiş demektir. Algının olabilmesi için, çeşitli duyu organlarından gelen duyumların zihinde bir araya gelerek, bireşim (sentez) yoluyla bir bilgi ya da düşünce niteliğinde bir «sonuca» varılması gerekir. Bu, bir tam algıdır. Anlaşılmış olacağı üzere, algı, kişinin, çevresine karşı yaptığı bir tepki türüdür. Bunun nasıl oluştuğu psikologların araştırma konuları olmuştur. Çocukta görülen toptan (senkretik) algı, tam algı değildir; eğitim yoluyla tam algı haline gelecektir.)

Yapılan incelemeler, bir nesne, algı ve şekil, ne kadar «belirli» ve «sivri» özellikleri içerirse, onun algılanması yahut kavranması o kadar kolay olur. Örneğin, «OKUL» sözcüğüne nazaran, «Okul» sözcüğü daha kolay algılanır. Çünkü, birincinin biteviyeliğine karşın, ikincisinde farklılıklar vardır. Yine, «Bugün» sözcüğü de, «BUGÜN» sözcüğüne göre, daha kolay algılanır. Görüldüğü üzere, küçük harflerle yazılan sözcüklerdeki farklılıklar, büyük harflerle yazılanlardan daha çoktur. Bu da ilk okuma ve yazma öğretiminde küçük temel harfi kullanmanın, büyük temel harfi kullanmaktan daha kolay algılandığını yahut öğrenildiğini gösterir. (İlk okuma-yazma öğretiminde büyük harfler yerine, karma harfler kullanılmasının nedeni de budur). Tümce içinde, yukarıya ve aşağıya uzanan harfler, bir farklılık meydana getirirler ve öğrenilmeye elverişli bir durum oluştururlar. Çocuğun farklılıklarla birlikte «bütün»ü algılaması, yani belirli harfler yerine, «bütün»e tepki yapması, nesne ve olguları kavramada olduğu kadar, bir dize üzerinde tümcelerin kavranmasının, sözcüklerin ve harflerin kavranmasından daha kolay olduğunu gösteriyor. Bu nedenle, psikolojik olarak, çocuğun «A» harfine yaptığı tepki ile «Bugün okul açıldı.» tümcesine yaptığı tepki arasında fark yoktur. Kişi, bir bakışta bunlara kendi anlamlarını verir. Tıpkı, ayrıntılı olarak yapılmayan bir insan başını gören bir çocuğun, göz, kulak vb. belirli özelliklerine bakarak, hemen «insan başı» demesi gibi. Yine bunun gibi, sadece ayak ve ibikleri görülen bir resme bakınca, hemen «horoz» demesi de aynı «toptan algılama» görüşüne sahip olduğunun bir belirtisidir. Çözümleme ve bireşim yapma yeteneği gelişmemiş olduğu için, özellikle çocuklar, bu konuda olağanüstü bir yetenek sahibidirler. Yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan Gestalt Psikolojisinin de hareket noktası budur. Çocuğun şekille ilgili tepkileri böyle «bütün» ya da, «toptan» olduğu gibi, nesne ve olguların özüne ilişkin tepkileri de böyledir. Bu nedenle, Hayat Bilgisi derslerinde konular da seçilirken, konular birer «ünite» şekline sokulur.

Bu görüş, her ne kadar 20. yüzyılın eseri ise de kökleri, tâ Aristoteles'in şekil kavramına ve Kant'ın istendik kategorilerin algılanması görüşü ile de ilgilidir.

Durum böyle olunca, biz, ilk okuma ve yazma öğretiminde «A» ve «B» öğretmekle mi vakit geçirelim, yoksa çocuğun karşısına «anlamli tümce-lerle» mi çıkalım? Çocuk, «Bugün okul açıldı» tümcesinde yer alan sözcüklerin tek tek ve tümce olarak hepsinin anlamını bilmezse onun şekli demek olan yazıya da bir anlam veremez. Üzerinde alıştırmaya yapmamışsa da yazamaz. Önemli olan, tümcede yer alan sözcüklerin ve tümcenin anlamının öğrenciler tarafından kavranmasıdır. Bunun için öğrenilecek tümce ile ilgili bol konuşma ve gerekiyorsa, uygulama yaptırdıktan sonra, bir fırsat kullanarak, tümce ortaya atılır. Adeta, öğretim sırasında yeni bir şey keş-

fetmiş gibi bir heyecanla. Bu sırada, tümceyi oluşturan sözcüklerin her birinin hangi anlama geldiğini öğretmek demek değildir. Başlangıçta çocuğun, tümcenin ne anlama geldiğini bilmesi yeterlidir.

Haftada ne kadar tümce öğreteceğiz? Bunun için önceden bir şey söylemek doğru değildir. Bununla birlikte —başlangıç alıştırmalarından sonra— başlangıçta haftada 2-3 tümce, sonraları her gün birer tümce öğretilmesi yeter. Bunu, daha çok, öğrencilerin durumu belirler.

Bu yazıda ilk okuma ve yazma öğretiminde tümce yöntemini kullanmanın psikolojik yönüne değindik. Bir de fizyolojik yönü var ki, onu da ayrı bir yazıda inceleyeceğiz. (Gazdağ Eğitim, Kasım 1988, Yıl, 12 Sayı: 38, s. 17-19)